

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ РЕФЛЕКСИВНОСТІ ЯК ЧИННИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Щербина-Прилука В. М.

*науковий співробітник лабораторії
психології соціально дезадаптованих неповнолітніх
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
ORCID ID:0000-0003-3284-9474*

Актуальність дослідження. Вирішення проблеми пошуку детермінант девіантної поведінки потребує визначення діагностичного інструментарію як розвитку особистості в цілому, так і окремих її характеристик. Предметом дослідження виступили такі особистісні характеристики як рефлексія і рефлексивність.

Метою дослідження є аналіз та визначення інструментарію емпіричних досліджень особливостей рефлексії.

Результати теоретичного дослідження проблеми. Аналізуючи методики діагностики рефлексії, ми виділили ті з них, завдання яких містять орієнтування на суспільну норму, цінності і прогнози розвитку рефлексивності. Це психодіагностичні методики рефлексії і структурування їх на основі системоутворюючої ознаки – рефлексії. Загальним методологічним підходом авторів є уявлення про рефлексію як самостійного психологічного феномена та вивчення її як диференційовано, так і цілісно. Йти від формування загального уявлення про рефлексивність до більш диференційованого і поглибленого уявлення про неї.

На сьогодні сформувалися чотири теоретичні концепції рефлексії. Диференційно-цілісний підхід, що розглядає рефлексію в єдності трьох модусів психічного: стану, процесу, властивості, та враховує спрямованість. Методика діагностики рефлексивності дозволяє дослідити її індивідуальний рівень як психічної властивості людини. Виділені чотири спрямованості рефлексії: ретроспективна рефлексія, рефлексія реальної діяльності, рефлексія майбутньої діяльності, рефлексія взаємодії між людьми.

Диференційний підхід вивчає рівень онтогенетичної рефлексії та передбачає аналіз минулих помилок, успішного і неуспішного досвіду

життєдіяльності. Розкриває роль рефлексії в модусі можливого, тим самим намітивши, що цілісно рефлексію можна побачити і зрозуміти тільки при застосуванні модального аналізу.

У рамках регулятивного підходу рефлексія є базовим атрибутом психіки, основним механізмом самоорганізації людини, і їй притаманне визначення і будова кордонів психіки, збирання і зв'язування їх в деякі психічні цілісності, а також організація психічної активності при русі до підстав власної активності. Зміст рефлексивного механізму полягає в самоорганізації інтенціональної психічної активності на різних рівнях психіки (несвідомому і свідомому рівнях) для досягнення в процесі взаємодії людини зі світом певної єдності.

У модально-диференційованому підході під рефлексією розуміється спосіб орієнтування і здійснення вибору з безлічі можливостей необхідного і достатнього для самоорганізації життєдіяльності органічних систем. Рефлексія як спосіб орієнтування розглядається в модальності реального, необхідного, можливого, усвідомленого, достатнього, темпоральності, трансгредієнтності, багатомірності та їх протилежностей. Спрямованість рефлексії: фрагментарна, нормативна, системна, цілісна, творча, прогресивна, регресивна, на себе, на іншого, на індуктивний спосіб переробки інформації, на дедуктивний метод обробки інформації, на активність. Дані спрямованості становлять п'яту модель «фокус рефлексії» в мета-моделі рефлексії. Модель фокуса рефлексії – це точка перетину всіх чотирьох моделей рефлексії, осередок видів рефлексії, її механізмів, процесів, засобів в актуальний момент. Фокус рефлексії має стійкі характеристики і формується в онтогенезі.

Висновки. Виходячи з означених підходів, нами були відібрані три методики діагностики рефлексії: «Методика діагностика рефлексивності» (А.В. Карпов, В.В. Пономарьова), «Диференціальний тест рефлексивності» (Д.О. Леонтьєв, Є.М. Осін), «Опитувальник фокус рефлексії» (Т.Е. Сизикова) для подальшої експериментальної перевірки.